

TAQBIL FOLKLORISTIKU F'BORMLA

IT-TIELET PARTI

Angelo Dougall

Kont ktibt fuq il-folklor Bormliż tat-Taqbil u kif kien isir (ara l-Imnara Nru 29, 2005, paġna 70, u l-Imnara Nru. 30, 2006). Waqt li fl-Imnara Nru. 29 kont semmejt it-taqbila “d-Dar”, din kont hallejtha barra ghax daqsxejn twila. Kelli nkun fl-Istati Uniti tal-Amerka biex niġbor dan il-folklor Malti li kien għoddu ntilef – f’Detroit, Michigan, fejn kelli x-xorti niltaqa’ ma’ Mikiel Agius, Bormliż, u ġbart minn għandu dawn it-taqbiliet folkloristiċi mill-hafna li kien jaf, u li kien tgħallem fi hdan ommu. Kull meta kien ifettillu, u kull meta kien jiftakar f’xi taqbila kien jgħidhieli, u jien, bis-sabar kollu kont inniżżel dak kollu li jiftakar u jgħabbel.

Bormla, kienet fil-qiegħa tal-post li kien jissejjaħ “il-Mandra”, art mifqughā bl-ilmijiet li kienu jinżlu mill-għoljiet li jhaddnuha, u b’widien ihaddru bl-għelieqi li kienu jzejnu l-madwar tal-ibliet tal-Kottonera. Hafna nies minn tal-kampanja u mill-irhula kienu jmorru lejn is-swieq armati hemm, u kien isir hafna għana u taqbil illi fih kienu jitwiellu u jitrawmu u jsibu l-isfog tagħhom fost il-miġemgħa tan-nies, ġot-titotli, postijiet ta’ manifattura, u postijiet ta’ divertiment.

Meta wieħed ikun żgħir fl-eta’ jgħallem hafna, u jibqa’ jiftakar

hafna. F’Bormla kien isir hafna għana u taqbil, imma minhabba l-qerda tal-gwerra (1939-1945) u t-tferrix ta’ nies mill-Kottonera, speċjalment bl-emigrazzjoni li bdiet bil-qawwa wara l-gwerra, nqered hafna folklor.

IT-TAQBILA “ID-DAR”

Din it-taqbila kien qalhieli fl-1971 Mikiel Agius, Bormliż, u kienet titqabbel bejn ommu u oħtha. Anke jekk ma kinux jaħdmu bħala barrama, n-nisa tad-dar kienu jhobbu jqabblu bejniethom:

1. Habbata mhix qanpiena,
Holqa mhix gummiena,
Għatba mhix il-bieb,
U “tal-familja” m’humieq “il-
ħbieb”.

2. In-Numru mhux il-faċċata,
Targħa mhix intrata,
Qarib m’huwieq il-ġar,
U kerrejja m’hijieq dar.

3. Barumbara m’hix turreta,
Muftieħ m’huwieq ċavetta,
Setaħ m’hux parapett,
U sokra mhix lukkett.

4. Bankina m’hijieq strada,
Xatba m’hijieq grada,
Madum m’huwieq injam,
U art tal-franka mhix irham.

5. Koxxa mhix zukklatura,
Bastun m’huwieq burdura,
Żebgħa mhix tibjid,
U tiswiġa mhix tiġdid.

6. Tieqa mhix persjana,
Raġġ mhux indana,
Taraġ m’huwieq garigor,
U ftilla mhix ċimblor.

7. Boxxla mhix antiporta,
Cinta mhix opramorta,
Saqaq mhux suffett,
U bejt mhux fuq nett.

8. Gwardarobba mhix vetrina,
Gradenza mhix kommodina,
Friskatur mhux lavaman,
U kannape’ m’huwieq sufan.

9. Paraventu mhux purtiera,
Pożambrella mhix spalliera,
Bagalja m’hijieq senduq,
U sular t’isfel m’huwieq ta’ fuq.

10. Sodda mhix kruċċetta,
Mera mhix twaletta,
Garżella mhix kexxun,
U ċinglu mhux kurdun.

11. Kurtinaġġ mhux ċelu,
Filloxx mhux velu,
Strippa m’hijieq sieq,
U skossi m’humieq żaqziq.

12. Imhadda mhix kuxxina,
Għażel mhux kotnina,
Kutra mhix liżar,
U tastiera mhix id-dahar.

13. Siġġu mhux banketta,
Tvalja mhix sarvetta,
Paljazza mhix xugaman,
U manku mhux poġġaman.

14. Kamra tal-pranzu m’hijieq
kċina,
Sala mhix kantina,
Linfa mhix rużun,
U tużel mhux pavaljun.

15. Arblu mhux bandiera,
Bir m’huwieq spiera,
Tarjola mhix rampil,
U bettija mhix barmil.

16. Broxk m’huwieq skupilja,
Sprall m’huwieq gradilja,
Suf m’huwieq xagħar,
U dahna m’hijieq fwar.

17. Miżien m’huwieq stasija,
Ċoqqa mhix kunfratija,
Fantażma mhix Gawgaw,
U ruh m’hijieq babaw.

18. San Girgor m’huwieq xalata,
Purċissjoni mhix parata,
Kamoxxa mhix bellus,
U meżżewwġ mhux għarus.

19. Pożaplatti mhix xtilliera,
Forn mhux kuċiniera,
Il-qadim m’huwieq ġdid,
U l-kerrej m’huwieq is-sid.

20. Veranda mhix gallarija,
Kuritur m’huwieq mogħdija,
Biħtha mhix ġardin,
U loġġa mhix terrazzin.

21. Fajjenza mhix ghamara,
Musbleh m'huwiex imnara,
Gandilabru mhux gandlier,
U brazz m'huwiex lampier.
22. Tubu m'huwiex lampa,
Teptipa m'hijleix vampa,
Niċċa mhix artal,
U bozza mhix fanal.
23. Gabarre' m'huwiex turtiera,
Skutella mhix suppiera,
Pranzu mhux bankett,
U l-imfarrad m'huwiex sett.
24. Konka mhix qasrija,
Hama mhux hamrija,
Gebra mhix ċangun,
U ġiebjja mhix ġibjun.
25. Qoffa mhix bixkilla,
Mehries m'huwiex mejjilla,
Bieqja m'hijleix bott,
U kartell mhux patalott.
26. Ġizirana mhix misluta,
Kuntenta mhix paxxuta,
Pavri m'humieix kmiem,
U wara mhux quddiem.
27. Dendula mhix xinxilla,
Rakkmu mhux bizzilla,
Imb'wiċċ mhux biswit,
U ftuq mhux tiżrit.
28. Rukkell m'hux bubina,
Imsella mhix ċumbina,
Trajbu mhux tanbur,
U xall mhux maktur.
29. Lazz mhux žigarella,
Kobba mhix marella,
Ghoqda mhix irbit,
U tal-ġabra mhux tat-tilqit.
30. Perpura mhix ċarruta,
Brimba mhix ghanqbuta,
Tiġriba m'hijleix tixlil,
U hjata mhix tifsil.
31. Harir mhux musulina,
Hġieġ m'huwiex kina,
Anell mhux ċurkett,
U kamrin mhux kabinet.
32. Tron m'huwiex pultruna,
Taġen m'huwiex sjuna,
Bombu mhux buqar,
U mejda mhix fuklar.
33. Xemgha mhix kandiletta,
Buttuna mhix aċċetta,
Traqqigh m'huwiex sarsir,
U biċċa tal-art mhix tat-tfarrir.
34. Buġija mhix lumina,
Imgharfa mhix kuċċarina,
Pagna mhix tigan,
U mezzanin mhux terran.
35. Granspinal mhux antaċċola,
Borma mhix kazzola,
Damiġġana mhix flixkun.
U ġardiniera mhix vażun.
36. Ghonnella mhix ċulqana,
Hannieqa mhix kullana,
Post mistkerrah mhux ždingat,
U haes mhux fatat.
37. Kawwara mhix kavetta,
Tarbux m'huwiex ċinetta,
Guva mhix gallinar,
U lanżit m'huwiex ġummar.
38. Qatgha mhix twerwira,
Ġlieda mhix tghajjira,
Sikkina m'hijleix mus,
U min jghannaq le ma jbus.
39. Glekk mhux sidrija,
Faxxa mhix mustaxija,
Ċinga mhix ċintorin,
U l-irqiq m'huwiex smin.
40. Wiżgha mhix gremxula,
Ghadsa mhix felula,
Ghattuqa mhix serduq,
U min jimxi mhux isuq.
41. Luna mhix inċirata,
Gverta m'hijleix ghata,
Hasira mhix tapit,
U ghoqda mhix irbit.
(imma jsiru protesti dwar dan l-
ahhar vers ghax diġa' ntqal
qabel, Allura xi barrama kienu
jissuġġerixxu xi kelma oħra li
taqbel – "U hafna m'huwiex ftit")
42. Kinsa mhix tindifa,
Hasla mhix ċafċifa,
Raghwa mhix sapun,
U banju mhux kaldarun.
43. Tlaħliħa mhix tisfija,
Tinja mhix mogħdija,
Tixriba mhix taghsir,
U tperriċ mhux inxir.
44. Hawt ma hux lembija,
Skiet mhux frattarija,
Indafa mhix tiżjin,
U l-ordinarju m'huwiex fin.
45. Bexxa mhix tisqija,
Samta mhix toghlija,
Ċar m'huwiex skur,
U jagħli mhux ifur.
46. Sellum m'huwiex staffa,
Raff m'huwiex xkaffa,
Kaxxaforti mhix kaxxarizz,
U stanga mhix seratizz.
47. Velestrun mhux rewwieħa,
Intiena m'hijleix riħa,
Gondlu m'huwiex vaż,
U fessej m'huwiex bassas!
(Hawnhekk jinqalghu hafna
protesti sabieħ it-taqbil jinżamm
nadif. Jippruvaw il-barrama jsibu
kliem ta' taqbil, u l-qabbiela
tghid: "U travu m'hux pastaż".
48. Nitfa mhix niskata,
Kera mhix miżata,
Kamra laterali mhix salott,
U katusa mhix gandott.
49. Mina mhix arkata,
Hnejja m'hijleix blata,
Tinda mhix tamboċċ,
U ventilatur m'huwiex logġ.
50. Gorboġ m'huwiex gabuba,
Romblu mhux lembuba,
Ganċ mhux granpun,
U msella mhix splengun.
51. Serrieq m'huwiex mannara,
Garża mhix tajjara,
Imxarrab mhux mismut,
U žennuna mhix lembut.
52. Nemusa mhix dubbiena,
Ġurdien m'huwiex wurdiena,
Kelb mhux qattus,
U žibeġ m'humieix redus.
53. Baqqa mhix qurdiena,
Nieqa mhix benniena,
Saqqu mhux strapontin,
U pranzu mhux festin.
54. Zukkariera mhix zalliera,
Kenur mhux spiritiera,
Xiwi mhux tisjir,
U xaham mhux butir.

55. Harqa mhix fisqija,
Maghmudija mhix quččija,
Skufja mhix kappun,
U ilma fietel mhux mishun.

56. Dielja mhix kannizzata,
Čoff mhux ingravata,
Fardal mhux vavalor,
U trabuxu' m'huwiex timplor.

57. Żwieg mhux gherusija,
Dota mhix bjankerija,
Tfarfira mhix toghrik,
U bhura mhix tberik.

58. Qafas mhux gabjetta,
Stanga mhix gangetta,
Ghattuqa mhix serduq,
U min inaqqar le ma jduq.

IL-LEĠĠENDA TAL- IMPUXI F'BORMLA

Angelo Dougall

Xi snin ilu kont smajt leġġenda f'Bormla li ftit tassew huma dawk li donnhom semghu biha. Se nirrakkuntaha kif kont smajtha minn ghand patri xih Tereżjan fil-kunvent taghom ta' Santa Tereża f'Bormla u qrib il-kamra fejn kien ġara l-każ tal-imsejken "Impuxi", li kien strangulat, jew fġat, mill-idejn goffi tal-manigoldi, pullkarji. Żbirri, u paladini (*bodyguards*) tal-Granmastru nnifsu ta' dak iż-żmien. Dawn kellhom arja wisq kbira waqt li kienu jkunu jakkumpanjaw lill-Granmastru.

Kien x'kien dan l-Impuxi ma nafx, u lanqas naf x'kien ghamel biex mar jistkenn fl-immunita' tal-knisja u tal-kunvent ta' Santa

Tereża. Mid-dehra, kien bniedem aħrax u mqareb; imma suppost li kemm il-knisja u kemm il-kunvent kienu jgawdu "l-immunita' ekkleżjastika".

Żmien ilu (daqs tliet mitt sena u fuqhom sewwa), il-ġnien tat-Tereżjani f'Bormla kien akbar, u fih kien hemm belveder li kien iħares fuq dik id-dahla ta' baħar ta' bejn il-Maċina fl-Isla, u l-Birgu, ngħidu aħna fejn illum hemm l-istatwa ta' Sant Elija. Minn dak il-belveder il-patrijiet kienu jistgħu jitgħaxxqu fis-skiet b'dik il-panorama majestuża.

IL-LEĠĠENDA

Mela darba waħda l-Gran Mastru, imdawwar bil-paġġi, kavallieri, paladini, żbirri, eċċetra eċċetra kien għaddej mal-moll fi triqtu lejn il-Birgu, meta dan l-Impuxi (forsi laqmu tnissel mill-kelma "nibex"?) telaq b'ġirja għall-belveder u minn hemm beda jagħti xebgħa tghajjir ill-Granmastru, lill-kavallieri, u lil

dawk kollha li kien hemm madwaru. Il-Granmastru u l-kavallieri ma felhux għal dik ix-xebgħa tghajjir u nsulti, u xi kavallieri u paladini marru b'rabja u furja fuqhom, sfrundaw il-bieb tal-kunvent, daħlu għalih ikissru, u addio l-immunita'. Sabuh, lill-imsejken Impuxi, jistahba fil-kamra tiegħu, u wara li sfrakassawh bid-daqqiet u x-xebgħa li tawh, safa minnhom strangulat (fġat) mill-idejn goffi tal-paladini. L-Impuxi ġie maqtul fil-post. Il-kamra għadha sallum magħrufa bħala l-kamra tal-Impuxi; l-ewwel kamra fuq il-lemin int u tiela' t-taraġ għall-kunvent.

Naturalment, saru wara hafna protesti, appelli u kontrappelli, u saħansitra l-każ wasal Ruma għand il-Papa; ...imma daqshekk naf! U naf biss li kont inkun għaddej fil-qrib ta' dik il-kamra u kont inħoss bħal tkexxix niftakar f'dik il-ġrajja kiefra u vjolenti.

© Angelo Dougall

Il-kunvent ta' Santa Tereża f'Bormla